

(*Aythya fuligula*) (zie verder p. 124) en vermeldt een laat boschuilbroedsel (*Strix aluco*) (zie verder p. 130), alsmede het broeden van de groene specht (*Picus viridis*) te Lekkerkerk (zie verder p. 122).

De heer J u n g e vermeldt de ontvangst door het Leidsch museum van een Noordsche pijlstormvogel (*Puffinus puffinus*) (zie p. 125).

De heer v a n R h i j n vertelt van een aanval in zijn tuin van boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) op een koninginnevluucht van de kleine zwarte mier.

De heer v a n d e P e p p e l deelt namens den heer Hoogland te Zeddam de terugvangst mede van een in ons land geringde buizerd (*Buteo buteo*) uit Denemarken. Verder vertelt hij van drie haviknesten (*Accipiter gentilis*) boven elkaar in een boom, waarvan het bovenste jongen bevatte, in het middelste lagen eieren, terwijl het onderste leeg was. Spreker vertoont tenslotte fraaie opnamen van grauwe klauwier (*Lanius collurio*), spotvogel (*Hippolais icterina*) en grote bonte specht (*Dryobates major*).

De heer L. K l e y n zegt, dat in het laatst van September op de vinkenbaan te Monster reeds 283 vogels geringd waren, waaronder de vorige week reeds 53 sijsjes (*Carduelis spinus*). Spreker demonstreert een blauw koekoeksei (*Cuculus canorus*) bij een kneu (*Carduelis cannabina*). Vervolgens gewaagt hij van een vruchtbare kwikstaart (*Motacilla alba*), die van 13 Juni tot 19 Juli achtereenvolgens 8, 12, 10 en 5 eieren legde (de heer B i s s e l i n g heeft bij een zelfden vogel na elkander 4, 5, 6 en 6 eieren aangetroffen). De groote legsels van 12 en 10 zijn ongetwijfeld van 2 ♀♀ afkomstig.

De heer V e r h e y heeft in de Wassenaarsche duinen 2 grielen (*Burhinus oediconemus*) gezien. In het park te Dordrecht heeft dit jaar een boschuil (*Strix aluco*) gebroed, de jonge vogels zijn door hem waargenomen.

De heer R e s o o r t zegt, dat dit voorjaar de kuifeend (*Aythya fuligula*) in het Waschmeer gebroed heeft.

De heer v a n d e r M o s t v a n S p i j k heeft een zwarte stern (*Chlidonias niger*) een van de eieren uit het nest zien wegdragen om op het overgebleven ei te gaan broeden. Op 9 September nam hij op het Marsdiep een middelste jager (*Stercorarius pomarinus*) waar.

De heer N i e s e n meent dit najaar bij Spaarndam een poelsnip (*Capella media*) te hebben gezien, afgaande op de grootte, het wit in de buitenstaartpennen en het ontbreken van een zig-zag vlucht.

De heer S c h e y g r o n d zegt, dat de woudaapjes (*Ixobrychus minutus*) te Reeuwijk thans zeer talrijk zijn. Begin September heeft hij er een dood porceleinhoentje (*Porzana porzana*) gevonden. Vervolgens spreekt hij zijn waardeering uit over het boek „de Nederlandsche vogels” en wenscht auteurs en uitgever geluk met de uitgave.

De heer W. S i l l e m heeft aan de Lingedijk bij Leerdam een paar zeer makke woudaapjes (*Ixobrychus minutus*) waargenomen.

De heer v a n H e e m s t r a vertelt van een ooievaar (*Ciconia ciconia*) in Friesland, die een ziek jong uit het nest wierp. Later zag men de gezonde jongen met de verstoeteling samenloopen en toen werd deze weer in genade aangenomen en door de ouden gevoerd.

De heer de Vries vertelt hoe een uit het nest gevallen boomvalk (*Falco subbuteo*) gedurende drie à vier weken door zijn moeder onder den boom gevoerd werd. Op verzoek van spreker hebben enkele leden hun voorraad kwikstaart-legsels medegebracht. Het ging in hoofdzaak om de verschillen tusschen de eieren van gele (*Motacilla flava*) en groote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*). Duidelijk bleek de veel lichtere grondkleur, alsmede de mindere vlekking van *cinerea*-eieren tegenover die van *flava*. De heer Hellebrekers zou gaarne ten behoeve van zijn statistieken vernemen de soorten van pleegouders, die de koekoek (*Cuculus canorus*) uitgezocht heeft voor haar eieren, benevens de datum der vondsten.

Thans krijgt de heer Strijbos gelegenheid zijn aangekondigde causerie met filmvertooning te houden.

Eerst werd het familieleven van den wespendif (*Pernis apivorus*) geprojecteerd en vervolgens de broedkolonie van de lepelaar (*Platalea leucorodia*) in het Zwanewater. Tenslotte kregen de leden de première van „Vogelweelde langs de Friesche kust”. Het grootste gedeelte werd ingenomen door het vogelleven op de Mokkebank, het rijke vogelterrein in het IJsselmeer bij Gaasterland. Als gewoonlijk waren de opnamen onberispelijk, zoodat alle leden intens genoten van het afwisselende vogelleven, door hem op den gevoeligen band vastgelegd.

Te ongeveer 5 uur sloot de waarnemend-voorzitter de nog nimmer zoo druk bezochte vergadering.

De Secretaris, C. Eijkman.

Literatuur

De Nederlandsche vogels. Determineerlijst enz. Bewerkt door Bestuur, Redactie en Leden van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen. Tweede deel (p. 387—739). Wageningen: Boek- en Handelsdrukkerij N.V.

Ruim vier jaren na het verschijnen van de laatste aflevering van Deel I is thans het tweede deel van „De Nederlandsche Vogels” gereed gekomen. Aan het bezwaar van zoovele vervolgwerken, te langzame verschijning, ontkomt ook dit werk niet.

Voor een deel moet dit worden toegeschreven aan de oorlog; de eerste oplage van het derde stuk der 5e aflevering werd in Mei 1940 door het oorlogsgeweld vernield. Hierna vertraagden de zeer moeilijke tijdsomstandigheden de uitgave in belangrijke mate.

Het is zeer te hopen, dat de toenemende moeilijkheden de verdere uitgave niet nog meer zullen vertragen. Met de voltooiing van het tweede deel is het boek nl. nog niet compleet, zooals eerst in uitzicht was gesteld. De tekst is omvangrijker geworden dan men zich aanvankelijk had gedacht en auteurs en uitgevers hebben het daarom wenschelijk geacht het tweede deel met de „Duiven” af te sluiten en de overige vogelgroepen met eventuele addenda en corrigenda, benevens het algemeen register te bestemmen voor een derde deel.

Het tweede deel behandelt de uilen, de dagroofvogels, de reigers en flamin-

go's, de gansvogels (zwanen, ganzen en eenden), de roeipootigen, de stormvogels, de futen, de zeeduikeurs en de duiven. De behandeling der soorten komt overeen met die in deel I; als aanwinst noemen wij de vele zeer goede, naar het leven geteekende plaatjes van L. Tinbergen en G. D. van der Heide.

In de verschijningsperiode van ons Nederlandsche vogelboek is in twee naburige landen eveneens de uitgave van een handboek ondernomen. In Engeland verscheen een zeer uitgebreide tweede druk van het „Practical Handbook” onder de titel „The Handbook of British Birds”, waarvan thans drie deelen in ons bezit zijn, terwijl in Duitschland twee deelen verschenen van Niethammer's „Handbuch der deutschen Vogelkunde”. De gelijktijdige verschijning dezer drie boeken leidt onwillekeurig tot een vergelijking.

Het Engelsche boek bevat gekleurde platen (grootendeels verkleinde weergaven van Koekoek's platen voor van Oort's „Ornithologia Neerlandica”). De — trouwens zeer zorgvuldig geteekende — „kopjes” van Dr Eijkman kunnen het daartegen natuurlijk niet opnemen. De gekleurde platen maken het Engelsche boek echter duur; een groot voordeel van het Nederlandsche boek is de betrekkelijk lage prijs, waardoor het binnen het bereik van velen valt. Niethammer's illustratie is zeer fragmentarisch, doch getuigt van een zorgvuldige keuze. De beschrijving der vederkleeden is in het „Handbook” het meest volledig, bij Niethammer en ons boek echter korter en voldoende voor de meeste oogmerken. Aan de maten wordt in ons boek bijzondere aandacht besteed, er ontbreken echter gewichtsopgaven, die Niethammer wel geeft. De broedgegevens worden in „De Nederlandsche Vogels” zeer uitvoerig behandeld, vooral naar de nidologische en de oölogische zijde. Daarentegen schieten de behandeling van de ethologie van de voortplanting, de veldkenmerken, de geluiden en de biotoop voor een modern boek te kort. Aan al deze onderwerpen wordt in de handboeken onzer naburen voor iedere soort een paragraaf gewijd, terwijl zij in ons boek bij vele soorten nauwelijks genoemd of met een algemeenheid afgedaan worden. Het voedsel en de parasieten ondervinden in het geheel geen behandeling.

De voor de handliggende tegenwerping tegen deze opmerking, dat bij behandeling daarvan het boek te omvangrijk ware geworden, treft geen doel, want de verspreiding en de trek worden in de rubriek „Verblijf” juist bijzonder uitvoerig uitgewerkt. Bij sommige soorten beslaat deze rubriek twee en zelfs meer dan drie bladzijden. Hier en daar gaat de detaillering te ver, zoodat men door de boomen het bosch niet ziet. In het algemeen heb ik echter groote waardeering voor deze rubriek, die grootendeels opgebouwd is op de ringvondsten, een voortreffelijke methode, waarvan ons boek de primeur heeft.

De ethologie en de ecologie komen in het Nederlandsche boek dus onvoldoende tot hun recht. Dat is jammer, omdat juist deze takken van de ornithologie zich de laatste jaren snel ontwikkeld hebben.

Ons land heeft tot die ontwikkeling zijn deel bijgedragen. Aan de competente krachten voor de bewerking dezer rubrieken ontbrak het dus niet en 't boek geeft thans geen juist beeld van het kunnen van de Nederlandsche ornithologie. Had de redactie van het begin af aan haar medewerkers in ruimere kring gezocht, dan had deze onvolledigheid vermeden kunnen worden.

(H. N. Kluijver).

G. D. van der Heide, „Zeevogels” (Meeuwen, Jagers, Stormvogels, Jan van Gent, Duikers, Sterns, Alken). Uitgave Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, 1941.

Een kostelijk boekje van 36 groot-formaat pagina's, geïllustreerd met 101 pentteekeningen van den schrijver zelf.

Deze zegt in zijn „Voorwoord” o.a. :

„We hebben de vogels, die we kunnen aantreffen langs zee en strand, samengenomen en onder de naam zeevogels bijeengebracht. We hebben getracht hun veldkenmerken weer te geven; zooveel mogelijk ook hebben we gepoogd de jeugdkleden te vermelden. Bij de samenvoeging van soorten van zo heterogene vogelgroepen als waarvan hier sprake is, was het nodig iedere groep tevens in het kort te behandelen.

Volledigheidshalve vermelden we ook enkele soorten, die aan onze kust slechts uiterst zelden, doch die wat verder buitengaats op de Noordzee, tamelijk regelmatig voorkomen.

Door enkele reizen naar zee waren we in de gelegenheid deze soorten te leren kennen”.

Achtereenvolgens worden dan behandeld :

„Het herkennen, levensmilieu, voedsel en voedselzoeken, voorkomen, het vliegen en rui en verenkleden”.

Een literatuur-overzicht en een opgave van de behandelde hoofdstukken vormen het slot.

Voor zooveel mogelijk en noodig, wordt het besprokene toegelicht met over het geheel goed geslaagde en zéér suggestieve teekeningen en, hoewel de auteur zelf wel de eerste zal zijn om toe te geven, dat het, zelfs aan de hand daarvan, wel niet mogelijk zal zijn om b.v. in de vlucht een kleine en een kleinste jager uit elkander te kennen, of een zwemmende zuidelijke zeekoet van zijn noordelijken verwant en een vliegende vischdief van een dito noordsche stern te onderscheiden, zoo blijven er toch nog genoeg vogelsoorten over voor welke determinering in het vrije veld zijn werkje uitstekende diensten kan bewijzen.

Minder gelukkig is de schrijver geweest met zijn nomenclatuur. Zoo worden b.v. alle auteursnamen tusschen haakjes gezet. Blijkbaar is v. d. Heide niet bekend met het prioriteits-principe. Waar hij algemeen de ternaire benaming gebruikt, had *Chlidonias hybrida hybrida* (Pall.) en *Larus argentatus cachinnans* Pall. moeten zijn geschreven, terwijl de kleine alk, in plaats van *Alle alle* (L.), *Plotus alle alle* (L.) moet heeten.

Ook met de broedgebieden vergist de schrijver zich wel eens. De noordsche stern broedt bij ons wel in het binnenland (zie mijne opmerkingen in „Ardea”, 15, p. 86.)

Van de britsche kleine mantelmeeuw wordt gezegd: „Enkele vogels broedden in ons land: Terschelling”, waarom verleden-tijd? De soort broedt trouwens ook op Schouwen (1939).

Volgens v. d. Heide (p. 32) broedt de noordelijke zeekoet, die hij (p. 16) *Uria aalge aalge* (Pont.) noemt, o.a. op Helgoland, Bornholm (niet zeker), Shetlands, Orkneys en noordelijker.”

In werkelijkheid broedt *albionis* op Helgoland, *intermedia* Nilss. op Gräsholm bij Bornholm en *spiloptera* Salom. op de Shetlands: Beide laatstgenoemde subspecies worden door v. d. Heide niet vermeld. Hij bespreekt wel den zuidelijken vorm *grabae* van den papegaaiduiker (niet den noordelijken, *arctica*), maar noemt van de alk alléén „*Alca torda*

L.", ons dus in het onzekere latende of daarmede *Alca torda torda* L. of *Alca torda britannica* Ticeh. wordt bedoeld.

Verder is niet alleen „*Larus cachinnans*”, maar ook *Larus argentatus michahellis* Naum. een geelpootige zilvermeeuw en ontbreekt, bij den vischdief, ook wel eens de zwarte snavelpunt.

Dit zijn echter alle bijkomstigheden, die aan de waarde en bruikbaarheid van het boekje als detemineertabel geen afbreuk doen.

En ik twijfel er dan ook geen oogenblik aan of de wensch van den schrijver, aan het slot van zijn voorwoord geuit („dat „zeevogels” dezelfde goede diensten zal kunnen doen als de boekjes „Veldkenmerken” en „Roofvogels”, die L. Tinbergen voor de N.J.N. schreef”), zal volkomen worden vervuld!

Ieder vogelwaarnemer zal het in zijn bezit willen hebben en de prijs (50 cent) behoeft voor niemand een bezwaar te zijn.

Willy Pot zorgde voor een fraaie omslagteekening en de N.V. Wageningische Boek- en Handelsdrukkerij voor een keurige druk met gemakkelijk leesbare letter.

(Tsj. Gs. de Vries).

„*In Weer en Wind*”, maandblad voor natuurliefhebbers, onder redactie van Rinke Tolman, ds J. I. van Schaick en Jan P. Strijbos; uitg. W. L. en J. Brusse N.V., Rotterdam. Jaargang 5, 1941, no. 1—12. De twaalf nummers van jaargang 5 van dit zeer verzorgde periodiek bevatten een aantal speciaal-ornithologische artikelen, waarvan wij hier willen noemen:

(No. 1). A. van der Most van Spijk: Vogellevens in en om de Ruïne van Brederode (met o.a. foto van torenvalk—donsjongen, in oud eksternest).

(No. 2). J. P. Strijbos: Op Röst, het vogelparadijs der Lofoten (II) (met fraaie opnamen van alken, zeekoeten, drieteenmeeuwen en eider-eenden).

(No. 4). J. E. Sluimers: Het Twiskeland (gelegen tussen Oostzaan en Landsmeer; met o.a. foto van steltkluut bij haar nest).

(No. 9). K. Hulsbos: Wij zochten de purperreiger (met o.a. 6 uitnemende opnamen van de purperreiger op of bij het nest, in Noordwest-Overijsel).

Ds. R. J. de Stoppelaar vermeldt in dit no. een broedgeval van de appelvink in de tuin van het natuurhistorisch museum te Enschede.

(No. 10): T. Lebre: Zagers en duikers (met eenige tekeningen van baltschouningen bij tafeleend, brilduiker en grote zaagbek).

L. P. Pieterse: Een late broedvogel (met 2 foto's van een kwartel op en bij zijn nest, dat zich bevond op Texel, in de Eierlandse polder, in vlas, einde Juli 1941).

(t. K.)

Prof. Augusto Toschi, Il Mignattino piombato (*Chlidonias hybrida hybrida* Pallas) nel Bolognese. Ricerche di Zoologia applicata alla Caccia, XIV; Bologna, 1940. 14 blz., met 9 platen en samenvatting in Italiaans, Duits, Frans en Engels.

In het eerste gedeelte behandelt Toschi de literatuur over het voorkomen in Italië van deze sternsoort, die zich in 1938 ook plotseling op twee plaatsen in ons land vestigde (zie *Ardea*, 27, p. 156—163 en *Limosa* 11, p. 81—86), wat voor mij aanleiding is iets uitvoeriger op deze publicatie in te gaan. Schr. komt tot de conclusie, dat het nestelen in Italië

nog nimmer was waargenomen en slechts door enkele ornithologen voor waarschijnlijk werd gehouden. Daarna vermeldt hij het vangen van sterns in de laagvlakte van Bologna, met het doel die te ringen. Dit geschiedde door visjes in ondiep water te brengen, waarboven een net was aangebracht. Op 12 en 20 Mei (1940?, t. K.) werd zo een aantal sterntjes gevangen, waarvan tenminste $\frac{2}{3}$ tot de grote moeras (of witgewangde) stern bleek te behoren, terwijl de overigen gewone zwarte sterns waren. Ook in de volgende maanden werd *Chl. hybrida* op geschikte plaatsen in de vlakte van Bologna waargenomen. Op 12 Juli kreeg de auteur gelegenheid een ca 20 ha groot terrein te bezoeken, waar veel sterns broedden tussen de witte waterlelies. Het water was gemiddeld $1\frac{1}{2}$ m diep en rijk aan waterinsecten en vissen (zeelt, karper, aal etc.). Hij stelde vast, dat ca 90 % van de sterns tot de soort *Chl. hybrida* behoorde tegen slechts ca 10 % tot de soort *Chl. niger*. Bij een tweede bezoek op 24 Juli werden enige voorwerpen aangetroffen, die bezig waren te nestelen, waaruit T. concludeert, dat het hier hetzij om 2e broedsels hetzij om verlaat nestelen handelde. Hij beschrijft verder het nest, de eieren en ook het gedrag van de vogels. Van de 9 platen is de eerste, die de vogels in hun milieu weergeeft, het minst scherp; op de 2e zien wij op de ene figuur een vogel op het punt op zijn nest neer te strijken en op de andere een vogel bij zijn nest, waarop de witte wangen zeer duidelijk uitkomen; de 3e geeft een nest met eieren tussen bloeiende waterlelies; de 4e een 3-legsel, van zeer nabij genomen en een zwemmend donsjong; de 5e een halfwas jong, zwemmend tussen *Nymphaea*-bladeren, dat zich op plaat 6 dood houdt, zittend op een *Nymphaea*-blad; de volgende 2 platen geven 4 goede foto's van vliegende oude vogels, die de indringers attakeren; de laatste plaat eindelijk toont een vergaan, half gezonken nest, met 1 ei er op. (t e n. K a t e).

H. J. Geurkink, Vogellevens in den Wieringermeerpolder 1930—1940. Tijdschr. der Ned. Heidemaatschappij, 53, 1941, p. 413—418.

Niettegenstaande de duidelijke verschillen met mijn waarnemingen gedurende de jaren 1930 tot en met 1937 in dit gebied gedaan (zie 9e, 12e en 13e Publ. van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”; Orgaan Cl. Ned. Vogelk., 8, p. 43—50 en Limosa, 10, p. 22—32 en 11, p. 7—9), geeft dit overzicht een vrij aardig beeld van de loop der vogelbevolking in den Wieringermeer.

Deze lijst klopt echter in het geheel niet met Geurkink's vroegere opgaven. Zoo staan op zijn lijst, gedateerd Augustus 1934 (in mijn bezit), niet vermeld als broedvogel: gele kwikstaart, graspieper, velduil, rietgors, witte kwikstaart, huiszwaluw, boerenzwaluw, oeverzwaluw, spreeuw, koekoek, waterhoen en meerkoet. Terecht worden deze nu wel voor 1934 vermeld.

Verder werden in 1934 nog 15 broedvogel opgegeven: ringmusch, grauwe gors, grasmusch, rietzanger, groote karekiet, kleine karekiet, merel, grauwe vliegenvanger, grutto, wulp, kleine pluvier, groote stern en houtduif. Hier van durf ik slechts het voorkomen als broedvogel in 1934 te onderschrijven van de kleine pluvier (in 1933 zelfs al). Later kwamen pas grasmusch, rietzanger, groote en kleine karekiet, merel en grutto. De overigen zijn in Geurkink's nieuwe lijst gelukkig niet meer opgenomen.

Kleine verschillen, b.v. het enkele jaren eerder of later aantoonen van een bepaalde soort, worden voldoende verklaard door het uitgestrekte

terrein, doch dat de bergeend reeds in 1932 aldaar broedde is onwaarschijnlijk, pas in 1935 was dit m.i. het geval.

Ransuil en steenuil heb ik van 1930 tot en met 1937 nooit als broedvogel kunnen aantreffen. Wel vond ik aanwijzingen van broeden van gierzwaluw in 1933, van winterkoning 1932 en 1933, van witgesterde blauwborst (in 1935 dubieus, in 1936 zoo goed als zeker). H a z e l o o p vond in 1936 nog zwakke aanwijzingen voor het broeden van een tafeleend.

De afgebeelde grafische voorstelling*) is niet nauwkeurig en geeft zeker niet steeds de juiste verhouding van het aantal broedgevallen aan, noch in het verloop der jaren, noch in het onderling verband der verschillende soorten.

Dat de kerkuilen in den Wieringermeer uit het Zuiden komen, is in zijn algemeenheid, zeker niet waar. In *Orgaan Cl. N. V.*, 7, p. 183, wordt een kerkuil vermeld, in Oldenburg als nestjong geringd en in den Wieringermeer teruggevonden. Zijn nestgenoot werd toen bij Kampen gevonden.
(J. R. H. S c h a a n k).

*) De Redactie van het Tijdschr. der Ned. Heidemaatschappij was zoo welwillend ons in de gelegenheid te stellen de grafische voorstelling bij deze bespreking af te drukken. Daardoor wordt vergelijking met de Publicaties van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”, hierboven aangehaald, alsmede met de daaraan voorafgaande 4e (van Dobben; *Orgaan Cl. Ned. Vogelk.*, 4, p. 115—119), 5e (Op de Coul; *ibidem*, 5, p. 13—18) en 8e Publicatie (van Dobben; *ibidem*, 7, p. 101—103) aanzienlijk vergemakkelijkt. (Redactie).